

॥प्रथमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः॥

वायुव्यङ् श्रेतमालंभेत् भूतिकामो वायुर्वै क्षेपिष्ठा देवता वायुमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैन् भूति गमयति भवत्येवातिक्षिप्रा देवतेत्याहुः सैनमीश्चरा प्रदहु इत्येतमेव सन्त वायवै नियुत्वं आलंभेत नियुद्धा अस्य धृतिर्धृते पुव भूतिमुपैत्यप्रदाहाय भवत्येव (१)

वायवै नियुत्वं आलंभेत ग्रामकामो वायुर्वा इमाः प्रजा नस्योता नैनीयते वायुमेव नियुत्वंन्तुः स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै प्रजा नस्योता निर्यच्छति ग्राम्येव भवति नियुत्वते भवति ध्रुवा एवास्मा अनपगाः करोति वायवै नियुत्वं आलंभेत प्रजाकामः प्राणो वै वायुरपानो नियुत्प्राणापानौ खलु वा एतस्य प्रजाया (२)

अपक्रामतो योऽलं प्रजायै सन्प्रजां न विन्दते वायुमेव नियुत्वंन्तुः स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै प्राणापानाभ्यां प्रजां प्रजनयति विन्दते प्रजां वायवै नियुत्वं आलंभेत ज्योगामयावी प्राणो वै वायुरपानो नियुत प्राणापानौ खलु वा एतस्मादपक्रामतो यस्य ज्योगामयति वायुमेव नियुत्वंन्तुः स्वेन भागधेयेनोप (३)

धावति स एवास्मिन्नाणापानौ दधात्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येव प्रजापतिर्वा इदमेकं आसीश्वोऽकामयत प्रजाः पशून्थस्त्वेति स आत्मनो वपामुदक्षिदत्तामग्नौ प्रागृह्णात्ततोऽजस्तूपरः समंभवत्तु एव देवताया आलंभत ततो वै स प्रजाः पशूनसृजत यः प्रजाकामः (४)

पशुकामः स्याथ्स एतं प्राजापत्यमजं तूपरमालंभेत प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै प्रजां पशून्नर्जनयति यच्छशुणस्तपुरुषाणां रूपं यत्तूपरस्तदश्वानां यदन्यतोदन्तद्रवां यदव्या इव शुफास्तदर्वीनां यदजस्ताद्जानामेतावन्तो वै ग्राम्याः पशवस्तान् (५)

रूपेणवावरन्ये सोमापौष्णं त्रैतमालंभेत पशुकामो द्वौ वा अजायै स्तनौ नानैव द्वावभिजायेते ऊर्जं पुष्टि तृतीयः सोमापूषणांवै स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मै पशून्नर्जनयतः सोमो वै रेतोधाः पूषा पशूनां प्रजनयिता सोमं एवास्मै रेतो दधाति पूषा पशून्नर्जनयत्यदुम्बरो यूपो भवत्यूर्गर्वा उदुम्बर ऊर्जेवास्मा ऊर्जं पशूनव-

रुन्धे॥ (६)

भवत्येव प्रजायां आमर्यंति वायुमेव नियुत्वन्तुः स्वेन भागधेयेनोप प्रजाकामस्तान् यूपस्थौदेश चा॥६॥ [१]

प्रजापतिः प्रजा असृजत् ता अस्माथ्मृष्टाः परांचीरायन्ता वरुणमगच्छुन्ता अन्वैताः पुनरयाचत् ता अस्मै न पुनरददाध्सौऽब्रवीद्वर् वृणीष्वाथ मे पुनर्देहीति तासां वरमाऽलभत् स कृष्ण एकशितिपादभवद्यो वरुणगृहीतः स्याथ्स एुतं वारुणं कृष्णमेकशितिपादमालभेत् वरुण- (७)

मेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैन वरुणपाशान्मुश्वति कृष्ण एकशितिपाद्ववति वारुणो ह्येष देवतया समृद्धै सुवर्भानुरासुरः सूर्य तमसाऽविद्युत्समै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छुन्तस्य यत्प्रथमं तमोऽपाघन्नसा कृष्णाऽविरभवद्यद्वितीयः सा फल्लुनी यत्तुतीयः सा बलक्षी यदद्व्यस्थादपाकृन्तन्नसाऽविर्वशा (८)

समभवते देवा अंब्रुवन्देवपुशुर्वा अयः समभूत्कस्मां इममालफस्यामहु इत्यथ वै तर्ह्यल्पां पृथिव्यासीदजाता ओषधयस्तामविं वशामादित्येभ्यः कामायाऽलभन्त ततो वा अप्रथत पृथिव्यजायन्तौषधयो यः कामयेत् प्रथेय पुशुभिः प्र प्रजयां जायेयेति स एतामविं वशामादित्येभ्यः कामा- (९)

याऽऽलभेताऽदित्यानेव कामुः स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैन प्रथयन्ति पुशुभिः प्र प्रजयां जनयन्त्यसावादित्यो न व्यरोचत् तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छुन्तस्मां एुता मुल्हा आलभन्ताऽग्नेयों कृष्णग्रीवीः सँहितामैन्द्रीः श्वेतां बारहस्पत्यां ताभिरेवास्मिन्नुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्स्मां एुता मुल्हा आलभे- (१०)

ताऽग्नेयों कृष्णग्रीवीः सँहितामैन्द्रीः श्वेतां बारहस्पत्यामेता एव देवताः स्वेन भागधेयेनोप धावति ता एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दंधति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति वसन्ता प्रातराग्नेयों कृष्णग्रीवीमालभेत ग्रीष्मे मध्यन्दिने सँहितामैन्द्रीः शरद्यपराह्णे श्वेतां बारहस्पत्यां त्रीणि वा आदित्यस्य तेजांसि वसन्ता प्रातर्ग्रीष्मे मध्यन्दिने शरद्यपराह्णे यावन्त्येव तेजांसि तान्ये- (११)

वाव रुन्धे संवधसरं पर्यालभ्यन्ते संवधसरो वै ब्रह्मवर्चसस्य प्रदाता संवधसर एवास्मै ब्रह्मवर्चसं प्रयच्छति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति गर्भिणयो भवन्तीन्द्रियं वै गर्भ इन्द्रियमेवास्मिन्दधति सारस्वतीं मेषीमालभेत् य ईश्वरो वाचो वदितोः सन्वाचुं न

वदेद्वाग्वै सरस्वतीं सरस्वतीमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति सैवास्मिन् (१२)

वाचं दधाति प्रवदिता वाचो भवत्यपन्नदती भवति तस्मान्मनुष्याः सर्वा वाचं वदन्त्याग्नेयं कृष्णग्रीवमा लभेत् सौम्यं ब्रुं ज्योगामयाव्यग्निं वा एतस्य शरीरं गच्छति सोमः रसो यस्य उज्योगामयत्यग्नेवास्य शरीरं निष्क्रीणाति सोमाद्रसंमुत यदीतासुर्वर्वति जीवत्येव सौम्यं ब्रुमालभेताऽग्नेयं कृष्णग्रीवं प्रजाकामः सोमो (१३)

वै रैतोधा अग्निः प्रजानां प्रजनयिता सोमं एवास्मै रेतो दधौत्याग्निः प्रजां प्रजनयति विन्दते प्रजामाग्नेयं कृष्णग्रीवमालभेत् सौम्यं ब्रुं यो ब्राह्मणो विद्यामनूच्य न विरोचेत् यदाग्नेयो भवति तेजं एवास्मिन्तेन दधाति यथ्सौम्यो ब्रह्मवर्चुसं तेन कृष्णग्रीवं आग्नेयो भवति तम एवास्मादपहन्ति श्वेतो भवति (१४)

रुचमेवास्मिन्दधाति ब्रुः सौम्यो भवति ब्रह्मवर्चुसमेवास्मिन्त्विष्ठि दधात्याग्नेयं कृष्णग्रीवमालभेत् सौम्यं ब्रुमाग्नेयं कृष्णग्रीवं पुरोधायाऽु स्पर्धमान आग्नेयो वै ब्राह्मणः सौम्यो राजन्योऽभितः सौम्यमाग्नेयौ भवतुस्तेजसैव ब्रह्मणोभयतौ राष्ट्रं परिगृह्णात्येकधा सुमावृक्षे पुर एनं दधते॥ (१५)

लभेत् वरुणं वृशतामविं वृशमादित्येष्यः कामाय मुल्हा आलभेत् तान्येव सैवास्मिन्सोमः श्वेतो भवति त्रिचंत्वारिःशब्दः॥३॥ [२]

देवासुरा एषु लोकेष्वस्पर्धन्त स एतं विष्णुर्वामिनमपश्युत्तङ्गं स्वायै देवतायाऽलभेत् ततो वै स इमाँलोकानभ्यजयद्वैष्णवं वामनमालभेत् स्पर्धमानो विष्णुरेव भूत्वेमाँलोकानभिजयति विषम् आलभेत् विषमा इव हीमे लोकाः समृद्ध्या इन्द्राय मन्युमते मनस्वते ललाम् प्राशृङ्गमालभेत् सङ्गामे (१६)

सं यत्त इन्द्रियेण वै मन्युना मनसा सङ्गामं जयतीन्द्रमेव मन्युमन्त मनस्वन्तङ्गं स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं मन्युं मनो दधाति जयति त ए सङ्गाममिन्द्राय मरुत्वते पृश्विसक्थमालभेत् ग्रामकाम इन्द्रमेव मरुत्वन्तङ्गं स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै सजाताम्रयच्छति ग्राम्येव भवति यद्वषभस्ते- (१७)

नैन्द्रो यत्पृश्विस्तेन मारुतः समृद्धै पश्चात्पृश्विसक्थो भवति पश्चादन्ववसायिनीमेवास्मै विशं करोति सौम्यं ब्रुमालभेतान्त्रकामः सौम्यं वा अन्तः सोममेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा अन्तः प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति ब्रुर्भवत्येतद्वा अन्तस्य रूपः समृद्धै

सौम्यं बुध्रुमालंभेत् यमलः (१८)

राज्याय सन्तः राज्यं नोपनमेऽसौम्यं वै राज्यः सोममेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै राज्यं प्रयच्छुत्युपैनः राज्यं नंमति बुध्रुभवत्येतद्वै सोमस्य रूपः समृद्धा इन्द्राय वृत्तुरे ललाम प्राशृङ्गमालंभेत गुतश्रीः प्रतिष्ठाकामः पाप्मानमेव वृत्तं तीर्त्वा प्रतिष्ठां गच्छतीन्द्रायाभिमातिप्रे ललाम प्राशृङ्गमा- (१९)

लंभेत् यः पाप्मनो गृहीतः स्यात्पाप्मा वा अभिमातिरिन्द्रमेवाभिमातिहनः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मात्पाप्मानंमभिमातिं प्रणुदत् इन्द्राय वज्रिणे ललाम प्राशृङ्गमालंभेत् यमलः राज्याय सन्तः राज्यं नोपनमेदिन्द्रमेव वज्रिणः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै वज्रं प्रयच्छति स एनं वज्रो भूत्यां इन्धं उपैनः राज्यं नंमति ललामः प्राशृङ्गो भवत्येतद्वै वज्रस्य रूपः समृद्ध्या॥ (२०)

सङ्क्षेपे तेनालंभिमातिप्रे ललाम प्राशृङ्गमेन पञ्चदश च॥५॥ [३]

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छुन्तस्मा एतान्दशरूपभामाऽलंभन्त तथेवास्मिन्त्रुचंमदधूर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्स्मा एतान्दशरूपभामाऽलंभेतामुमेवादित्यः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति वसन्ता प्रातस्मीलुलामानालंभेत ग्रीष्मे मध्यन्दिने (२१)

त्रीञ्छिंतिपृष्ठाञ्छुरद्युपराहे त्रीञ्छिंतिवारात्रीणि वा आदित्यस्य तेजाःसि वसन्ता प्रातर्ग्रीष्मे मध्यन्दिने शरद्युपराहे यावन्त्येव तेजाःसि तान्येवावरुन्धे त्रयस्त्रय आलंभ्यन्ते ऽभिपूर्वमेवास्मिन्तेजो दधाति संवथ्सुरं पुर्यालंभ्यन्ते संवथ्सुरो वै ब्रह्मवर्चसस्य प्रदाता संवथ्सुर एवास्मै ब्रह्मवर्चसं प्रयच्छति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति संवथ्सुरस्य पुरस्तात्प्राजापत्यं कद्म्- (२२)

मालंभेत प्रजापतिः सर्वा देवता देवतास्वेव प्रतितिष्ठति यदि बिभीयादुश्मा भविष्यामीति सोमापौष्णः श्याममालंभेत सौम्यो वै देवतया पुरुषः पौष्णाः पूशवः स्वयैवास्मै देवतया पुशुभिस्त्वच करोति न दुश्मा भवति देवाश्च वै युमश्चास्मिलोकैऽस्पर्धन्त स युमो देवानामिन्द्रियं वीर्यमयुवत् तद्यमस्य (२३)

यमुत्तं ते देवा अमन्यन्त युमो वा इदमभूद्यद्युः स्म इति ते प्रजापतिमुपाधावन्तः

एतौ प्रजापतिरात्मनं उक्षवृशौ निरमिमीत् ते देवा वैष्णावरुणीं वृशामालंभत्तेन्द्रमुक्षाणन्तं वरुणेनैव ग्राहयित्वा विष्णुना यज्ञेन प्राणुदन्तेन्द्रेणैवास्यैन्द्रियमंवृज्ञत् यो भ्रातृव्यवान्धस्याथ्स स्पर्धमानो वैष्णावरुणीं (२४)

वृशामालंभत्तेन्द्रमुक्षाणं वरुणेनैव भ्रातृव्यं ग्राहयित्वा विष्णुना यज्ञेन प्रणुदत ऐन्द्रेणैवास्यैन्द्रियं वृक्षे भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवतीन्द्रो वृत्रमहन्तं वृत्रो हृतः षोडशभिर्भूगैरसिनात्तस्य वृत्रस्य शीरप्रतो गाव उदायन्ता वैदेह्योऽभवन्तासामृषभो जघनेऽनौदैत्तमिन्द्रो- (२५)

अचायथ्सोऽमन्यत यो वा इममालभेत मुच्येतास्मात्पाप्न इति स आग्नेयं कृष्णग्रीवमालंभत्तेन्द्रमृष्टमं तस्याग्निरेव स्वेन भागधेयेनोपसृतः षोडशधा वृत्रस्य भोगानप्यदहैन्द्रेणैन्द्रियमात्मन्नधत्त यः पाप्ननां गृहीतः स्याथ्स आग्नेयं कृष्णग्रीवमालंभत्तेन्द्रमृष्टभमग्निरेवास्य स्वेन भागधेयेनोपसृतः (२६)

पाप्नानमपि दहत्यैन्द्रेणैन्द्रियमात्मन्यत्ते मुच्यते पाप्ननो भवत्येव द्यावापृथिव्यां धेनुमालंभेत ज्योगपरुद्धोऽन्योरुहि वा एषोप्रतिष्ठितोऽथैष ज्योगपरुद्धो द्यावापृथिवी एव स्वेन भागधेयेनोपधावति ते एवैनं प्रतिष्ठां गमयतः प्रत्येव तिष्ठति पर्युरिणीं भवति पर्युरीव हैतस्य राष्ट्रं यो ज्योगपरुद्धः समृद्धौ वायुव्यं (२७)

वृथस्मा लंभेत वायुर्वा अनयोर्वथ्स इमे वा एतस्मै लोका अपशुष्का विडपशुष्काऽथैष ज्योगपरुद्धो वायुमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मा इमालोकान् विशं प्रदापयति प्रास्मा इमे लोकाः सुवन्ति भुञ्जत्येन विडुपतिष्ठते॥ (२८)

मथ्यदिने कदं यमस्य स्पर्धमानो वैष्णावरुणीन्तमिन्द्रोऽस्य स्वेन भागधेयेनोपसृतो वायुव्यं द्विचत्वारिंशत्रा॥८॥ [४]

इन्द्रो वृलस्य बिलमपैर्णोर्थ्स य उत्तमः पशुरासीत्तं पृष्ठं प्रति सुङ्गद्योदक्षिखदत्तं सहस्रं पशवोऽनुदायन्थ्स उत्त्रतोऽभवद्यः पशुकामः स्याथ्स एतमैन्द्रमुन्नतमालंभेतेन्द्रेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै पशुन्नप्रयच्छति पशुमानेव भवत्युन्नतो (२९)

भवति साहस्री वा एषा लक्ष्मी यदुन्नतो लक्ष्मियैव पशूनवरुन्धे यदा सहस्रं पशुन्नाप्नुयादर्थं वैष्णवं वामनमा लंभत्तेतस्मिन्वै तथसहस्रमद्यतिष्ठत्तस्मादेष वामनः सर्मीषितः पशुन्न्यं एव प्रजातेभ्यः प्रतिष्ठां दंधाति कोऽरहति सहस्रं

पृश्नन्नासुमित्याहुरहोरात्राण्येव सुहस्र॑ सुम्पाद्यालभेत पृशवो (३०)

वा अंहोरात्राणि पृशूनेव प्रजातान्नतिष्ठां गंमयत्योषधीभ्यो वेहतुमालभेत प्रजाकामं ओषधयो वा एतं प्रजायै परिबाधन्ते योऽलः प्रजायै सन्प्रजां न विन्दत् ओषधयः खलु वा एतस्यै सूतुमापि ग्रन्ति या वेहद्ववृत्योषधीरेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति ता एवास्मै स्वाद्योनैः प्रजां प्रजनयन्ति विन्दते" (३१)

प्रजामापे वा ओषधयोऽसुत्युरुपु आपे एवास्मा असंतः सद्वदति तस्मादाहुर्यश्चैव वेदयश्च नापस्त्वावासंतः सद्वदतीत्यैन्द्री॑ सूतवंशामालभेत भूतिकामोऽजातो वा एष योऽलः भूत्यै सन्भूतिं न प्राप्तोतीन्दुं खलु वा एषा सूत्वा वृशाऽमेव- (३२)

दिन्द्रिमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवैनं भूतिं गमयति भवत्येव य एव सूत्वा वशा स्यात्तमैन्द्रमेवालभेतैतद्वाव तदिन्द्रिय॑ साक्षादेवेन्द्रियमवरुन्ध ऐन्द्राग्रं पुनरुथ्मृष्टमालभेत य आ तृतीयात्पुरुषाथ्सोमं न पिबेद्विच्छिन्नो वा एतस्यं सोमपीथो यो ब्राह्मणः सत्रा (३३)

तृतीयात्पुरुषाथ्सोमं न पिबतीन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोपं धावति तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत् उपैन॑ सोमपीथो नंमति यदैन्द्रो भवतीन्द्रियं वै सोमपीथ इन्द्रियमेव सोमपीथमवरुन्धे यदाग्रेयो भवत्याग्रेयो वै ब्राह्मणः स्वामेव देवतामनु सन्तनोति पुनरुथ्मृष्टो भवति पुनरुथ्मृष्ट इव ह्यैतस्य (३४)

सोमपीथः समृद्धै ब्राह्मणस्पत्यं तूपरमालभेताभिचरन्ब्रह्मणस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति तस्मां एवैनुमा वृश्चति ताजगार्तिमार्च्छति तूपरो भवति क्षुरपविर्वा एषा लक्ष्मी यत्तूपरः समृद्धै स्फ्यो यूपो भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बुरुहिः शृणात्येवैनं वैर्मीदक ङुध्मो भिनत्येवैनम्॥ (३५)

भवत्युन्नतः पृशवो जनयन्ति विन्दते भवत्युम्भैतस्युम्भाणि च॥७॥ [५]

बाहुहस्पत्य॑ शितिपृष्ठमालभेत ग्रामकामो यः कामयैत पृष्ठ॑ संमानानाऽस्यामिति बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवैनं पृष्ठ॑ संमानानाऽकरोति ग्राम्यैव भवति शितिपृष्ठो भवति बाहुहस्पत्यो ह्यैष देवताया समृद्धै पौष्णाऽश्याममालभेतान्नकामोऽन्नं वै पूषा पूषणमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवास्मा (३६)

अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति श्यामो भवत्येतद्वा अन्नस्य रूप॑ समृद्धै

मारुतं पृश्चिमालभेतान्नकामोऽन्नं वै मरुतो मरुतं एव स्वेन भागधेयेनोपं धावति त
एवास्मा अन्नं प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति पृश्चिमवत्येतद्वा अन्नस्य रूपं समृद्धा
ऐन्द्रमरुणमालभेतेन्द्रियकाम् इन्द्रमेव (३७)

स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं दंधातीन्द्रियाव्येव भवत्यरुणो
भ्रूमान्भवत्येतद्वा इन्द्रस्य रूपं समृद्धै सावित्रमुपद्वृस्तमालभेत सनिकामः सविता वै
प्रसंस्वानामीशो सवितारमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवास्मै सुनिं प्रसुवति दानकामा
अस्मै प्रजा भवन्त्युपद्वृस्तो भवति सावित्रो ह्येष (३८)

देवतया समृद्धै वैश्वदेवं बहुरूपमालभेतान्नकामो वैश्वदेवं वा अन्नं विश्वानेव देवान्थस्वेन
भागधेयेनोपं धावति त एवास्मा अन्नं प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति बहुरूपो भवति बहुरूपङ्गं
ह्यन्नं समृद्धै वैश्वदेवं बहुरूपमालभेत ग्रामकामो वैश्वदेवा वै संजाता विश्वानेव देवान्थस्वेन
भागधेयेनोपं धावति त एवास्मै (३९)

संजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवति बहुरूपो भवति बहुदेवत्यौ^(१) ह्येष समृद्धै
प्राजापत्यं तूपरमालभेत यस्यानांज्ञातमिव ज्योगामयैत्राजापत्यो वै पुरुषः प्रजापतिः
खलु वै तस्य वेद यस्यानांज्ञातमिव ज्योगामयति प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति
स एवैनं तस्मान्ध्रामान्मुश्चति तूपरो भवति प्राजापत्यो ह्येष देवतया समृद्धै॥ (४०)

अस्मा इन्द्रमेवेष संजाता विश्वानेव देवान्थस्वेन भागधेयेनोपं धावति त एवास्मै प्रजापत्यो हि त्रीणि च॥५॥ [६]

वृषद्वागे वै गायत्रियै शिरोऽच्छिन्ततस्यै रसः परापत्ततं बृहस्पतिरुपांगृह्णान्धसा
शितिपृष्ठा वृशाऽभवद्यो द्वितीयः परापत्ततं मित्रावरुणावृपांगृहीताऽ सा द्विरूपा वृशा-
ऽभवद्यस्तृतीयः परापत्ततं विश्वे देवा उपांगृह्णान्धसा बहुरूपा वृशाऽभवद्यश्वंतुर्थः परापत्तस्स
पृथिवीं प्राविशत्तं बृहस्पतिरुप्य- (४१)

गृह्णादस्त्वेवायं भोगायेति स उक्षवशः समभवद्यलोहितं परापत्ततद्वुद्र उपांगृह्णान्धसा
रौद्री रोहिणी वृशाऽभवद्वारहस्पत्याऽ शितिपृष्ठामालभेत ब्रह्मवर्चसकामो बृहस्पतिमेव
स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दंधाति ब्रह्मवर्चस्येव भवति छन्दसां वा
एष रसो यद्वशा रसं इव खलु (४२)

वै ब्रह्मवर्चसं छन्दसामेव रसेन रसं ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे मैत्रावरुणीं द्विरूपामालभेत
वृष्टिकामो मैत्रं वा अहर्वरुणीं रात्रिरहोरात्राभ्यां खलु वै पर्जन्यो वर्षति मित्रावरुणावेव

स्वेनं भागधेयेनोपं धावति तावेवास्मा॑ अहोरात्राभ्यां॑ पर्जन्य॑ वर्षयतुश्छन्दसां॑ वा एष रसो॒ यद्वशा॒ रसं॒ इव॑ खलु॑ वै॒ वृष्टिश्छन्दसामेव॒ रसेन्॑ (४३)

रसं॒ वृष्टिमवरुन्धे॒ मैत्रावरुणी॑ द्विरूपामालभेत॒ प्रजाकामो॑ मैत्रं॒ वा अहर्वारुणी॑ रात्रिरहोरात्राभ्यां॑ खलु॑ वै॒ प्रजाः॑ प्रजायन्ते॑ मित्रावरुणावेव॒ स्वेनं॑ भागधेयेनोपं॑ धावति॒ तावेवास्मा॑ अहोरात्राभ्यां॑ प्रजां॑ प्रजनयतुश्छन्दसां॑ वा एष रसो॒ यद्वशा॒ रसं॒ इव॑ खलु॑ वै॒ प्रजा॑ छन्दसामेव॒ रसेन्॑ रसं॒ प्रजामवं॑ (४४)

रुन्धे॒ वैश्वदेवीं॑ बंहुरूपामालभेतात्रकामो॑ वैश्वदेवं॒ वा अन्नं॒ विश्वानेव॒ देवान्थस्वेनं॑ भागधेयेनोपं॑ धावति॒ त एवास्मा॑ अन्नं॒ प्रयच्छन्त्यन्नाद॑ एव॒ भवति॑ छन्दसां॑ वा एष रसो॒ यद्वशा॒ रसं॒ इव॑ खलु॑ वा अन्नं॒ छन्दसामेव॒ रसेन्॑ रसमन्त्रमवरुन्धे॒ वैश्वदेवीं॑ बंहुरूपामालभेत॒ ग्रामकामो॑ वैश्वदेवा॑ वै॒ (४५)

संजाता॑ विश्वानेव॒ देवान्थस्वेनं॑ भागधेयेनोपं॑ धावति॒ त एवास्मै॑ सजातान्प्रयच्छन्ति॑ ग्राम्येव॒ भवति॑ छन्दसां॑ वा एष रसो॒ यद्वशा॒ रसं॒ इव॑ खलु॑ वै॒ संजाताश्छन्दसामेव॒ रसेन्॑ रसं॑ सजातानवरुन्धे॒ बाहृस्पत्यमुक्षवृशमालभेत॒ ब्रह्मवर्चुसकामो॑ बृहस्पतिमेव॒ स्वेनं॑ भागधेयेनोपं॑ धावति॑ स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चुसं॑ (४६)

दंधाति॑ ब्रह्मवर्चुस्येव॒ भवति॑ वशं॑ वा एष चंगति॑ यदुक्षा॑ वशं॑ इव॑ खलु॑ वै॒ ब्रह्मवर्चुसं॑ वशेनैव॒ वशं॑ ब्रह्मवर्चुसमवरुन्धे॒ गौद्री॑ रोहिणीमालभेताभिचरन्त्रुद्रमेव॒ स्वेनं॑ भागधेयेनोपं॑ धावति॑ तस्मा॑ एवैनमावृश्वति॑ ताजगर्तिमाच्छ्रुति॑ रोहिणी॑ भवति॑ गौद्री॑ ह्वैषा॑ देवतया॑ समृद्धै॑ स्फ्यो॑ यूपो॑ भवति॑ वज्रो॑ वै॒ स्फ्यो॑ वज्रमेवास्मै॑ प्रहरति॑ शरमय॑ बुरुहिः॑ शृणात्येवैनं॑ वैर्भादक॑ इध्मो॑ भिनत्येवैनम्॥१७॥ (४७)

अभि॑ खलु॑ वृष्टिश्छन्दसामेव॒ रसेन्॑ प्रजामवं॑ वैश्वदेवा॑ वै॒ ब्रह्मवर्चुसं॑ यूष॑ एकान्नविश्वतिश्वा॥७॥ [७]

असावादित्यो॑ न व्यरोचत॑ तस्मै॑ देवाः॑ प्रायश्चित्तिमैच्छुन्तस्मा॑ एता॑ सौरी॑ श्वेतां॑ वृशमालभन्त॑ तयैवास्मिन्त्रुचमदधुर्यो॑ ब्रह्मवर्चुसकामः॑ स्यात्तस्मा॑ एता॑ सौरी॑ श्वेतां॑ वृशमालभेतामुमेवाऽदित्य॑ स्वेनं॑ भागधेयेनोपं॑ धावति॑ स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चुसं॑ दंधाति॑ ब्रह्मवर्चुस्येव॒ भवति॑ बैलुवो॑ यूपो॑ भवत्यसौ॑ (४८)

वा आदित्यो॑ यतोऽजायत्॑ ततो॑ बिल्वं॑ उदत्तिष्ठस्यो॑न्येव॒ ब्रह्मवर्चुसमवरुन्धे॒ ब्रह्मणस्पत्यां॑ बंत्रुकर्णीमा॑ लभेताभिचरन्वारुणं॑ दशकपालं॑ पुरस्तान्निर्विपेद्वरुणेनैव॒ भ्रातृव्यं॑

ग्राहयित्वा ब्रह्मणा स्तृणुते बभ्रुकर्णी भंवत्येतद्वै ब्रह्मणो रूपः समृद्धौ स्फ्यो यूपौ भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै प्रहरति शरुमयै बुरुहिः कृष्णा- (४९)

त्यैवैनं वैभीदक इधमो भिनत्येवैनं वैष्णवं वामुनमालभेत् यं यज्ञो नोपनमेद्विष्णुर्वै यज्ञो विष्णुमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै यज्ञं प्रयच्छत्युपैनं यज्ञो नमति वामुनो भंवति वैष्णवो ह्येष देवतया समृद्धौ त्वाऽष्टं वंडबमालभेत पुशुकामस्त्वष्टा वै पंशूनां मिथुनानां (५०)

प्रजनयिता त्वष्टारमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै पशूनिंथुनान्नजंनयति प्रजा हि वा एतस्मिन्पशावः प्रविष्टा अथैष पुमान्सन्वंडबः साक्षादेव प्रजाः पशूनवरुन्ये मैत्रः श्वेतमालभेत सङ्गामे सं यत्ते समुयकामो मित्रमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैनं मित्रेण सन्नयति (५१)

विशालो भंवति व्यवसाययत्यैवैनं प्राजापुत्रं कृष्णमालभेत् वृष्टिकामः प्रजापतिर्वै वृष्ट्यां ईशो प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै पर्जन्यं वर्षयति कृष्णो भंवत्येतद्वै वृष्ट्यै रूपः रूपेणैव वृष्टिमवरुन्ये शुबलो भवति विद्युतमेवास्मै जनयित्वा वर्षयत्वाशुङ्गो भंवति वृष्टिमेवास्मै नियच्छति॥ (५२)

कृष्णाति मिथुनानान्नयति यच्छति॥ ५॥ [८]

वरुणः सुषुवाणमन्नाद्यन्नोपानमस्स एतां वारुणीं कृष्णां वशामपश्यत्ता इ स्वायै देवताया आजलभेत ततो वै तमन्नाद्यमुपानमद्यमलमन्नाद्याय सन्तमन्नाद्यन्नोपनमेथ्स एतां वारुणीं कृष्णां वशामालभेत वरुणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद (५३)

एव भंवति कृष्णा भंवति वारुणी ह्येषा देवतया समृद्धौ मैत्रः श्वेतमालभेत वारुणं कृष्णमपां चौषधीनां च सन्ध्यावन्नकामो मैत्रीर्वा ओषधयो वारुणीरापोऽपां च खलु वा ओषधीनां च रसमुपर्जीवामो मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भंव- (५४)

त्यापां चौषधीनां च सन्ध्यावालभेत उभयस्यावरुद्धौ विशाखो यूपौ भवति द्वे ह्येते देवते समृद्धौ मैत्रः श्वेतमालभेत वारुणं कृष्णं ज्योगामयावी यन्मैत्रो भवति मित्रेणैवास्मै वरुणः शमयति यद्वारुणः साक्षादेवैनं वरुणपाशामुच्छत्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येव देवा

वै पुष्टिं नाविन्दु- (५५)

न्ता मिथुनेऽपश्यन्तस्यां न समराधयन्तावश्विनावब्रूतामावयोर्वा एषा मैतस्यां वदद्विभिति साऽश्विनोरेवाभवद्यः पुष्टिकामः स्याथ्स एतामाश्विनों युर्मीं वशामालभेताश्विनावेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति तावेवास्मिन्पुष्टिं धत्तः पुष्ट्यति प्रजयो पशुभिः॥ (५६)

अन्नादौजात्राद एव भेवत्यविद्यन्पश्चत्वारि॑शच्च॥४॥ [३]

आश्विनं धूम्रललाममालभेतु यो दुर्ब्राह्मणः सोमं पिपासेदश्विनौ वै देवानामसोमपावास्तां तौ पश्चा सोमपीथं प्राप्नुतामश्विनावेतस्य देवता यो दुर्ब्राह्मणः सोमं पिपासत्यश्विनावेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत् उपैनः सोमपीथो नंमति यद्धुम्रो भवति धूम्रिमाणमेवास्मादपंहन्ति लुलामौ (५७)

भवति मुखुत एवास्मिन्तेजो दधाति वायुव्यं गोमृगमालभेतु यमजंप्रिवा॒समभि॒श॒सेयुरपूता॑ वा एतं वायुच्छति॑ यमजंप्रिवा॒समभिश॒संन्ति॑ नैष ग्राम्यः पुरुनाऽरुणयो यद्वैमृगो नैवैष ग्रामे नारण्ये यमजंप्रिवा॒समभिश॒संन्ति॑ वायुवै॑ देवानां पुवित्र॑ वायुमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति॑ स एवै- (५८)

नं पवयति॑ पराची॑ वा एतस्मै॑ व्युच्छन्ती॑ व्युच्छति॑ तमः पाप्मानं प्रविशति॑ यस्याश्विने॑ शस्यमाने॑ सूर्यो॑ नाविर्भवति॑ सौर्यं बंहुरूपमालभेतामुमेवाऽदित्यः॑ स्वेन भागधेयेनोपं धावति॑ स एवास्मात्तमः पाप्मानमपंहन्ति॑ प्रतीच्यस्मै॑ व्युच्छन्ती॑ व्युच्छत्यपु॑ तमः पाप्मानं॑ हते॥ (५९)

लुलामः स एव पद्मत्वारि॑शच्च॥३॥ [१०]

इन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरो मरुतो यद्वं वो दिवो या वृः शर्म। भरेष्विन्द्रं॑ सुहव॑ हवामहे॑होमुच॑ सुकृतं॑ दैव्यं जनम्। अुग्निं॑ मित्रं॑ वरुणं॑ सातये॑ भग्नं॑ द्यावापृथिवी॑ मरुतः॑ स्वस्तयै॑। मुमत्तु॑ नः परिज्ञा॑ वसुरहा॑ मुमत्तु॑ वातो॑ अपां॑ वृषण्वान्। शिशीतमिन्द्रापर्वता॑ युवन्नस्तन्नो॑ विश्वे॑ वरिवस्यन्तु॑ देवाः। प्रिया॑ वो॑ नाम (६०)

हुवे॑ तुराणां॑म्। आयत्तुपमरुतो॑ वावशानाः। श्रियसे॑ कं भानुभिः॑ समिमिक्षिरे॑ ते॑ रुश्मिभिस्त॑ ऋक्कंभिः॑ सुखादयः। ते॑ वाशीमन्त॑ इष्मिणो॑ अर्भैरवो॑ विद्रे॑ प्रियस्य॑ मारुतस्य॑

धाम्नः। अग्निः प्रथमो वसुभिर्नो अव्याख्योमो रुद्रेभिरभिरक्षतु त्मना॥। इन्द्रो मरुद्धिरक्षतुधा कृष्णोत्वादित्यैर्नो वरुणः सर्वशिशातु। सत्रो देवो वसुभिरग्निः स ४ (६१)

सोमस्तननूभीं रुद्रियाभिः। समिन्द्रो मरुद्धिर्यज्ञियैः समादित्यैर्नो वरुणो अजिज्ञिपत्। यथाऽऽदित्या वसुभिः सम्भूत्वरुद्धौ रुद्राः समजानताभि। एवा त्रिणामन्नहृणीयमाना विश्वे देवाः समनसो भवन्तु। कुत्राचिद्यस्य समृतौ रुण्वा नरो नृषदने। अरहन्तश्चिद्यमिन्यते संञ्जनयन्ति जन्तवः। सं यदिषो वनामहे स ५ हृव्या मानुषाणाम्। उत द्युमस्य शवसं (६२)

ऋतस्य रश्मिमाददे। यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्रमादित्यासो भवता मृदयन्तः। आवोऽर्वाचौ सुमतिर्वत्यादऽहोश्चिद्या वरिवोवित्तराऽसंत्। शुचिरुपः सूयवसा अदंबु उपक्षेति वृद्धवयाः सुवीरः। नकिष्ठं द्वन्त्यन्तितो न दूराद्य आदित्यानां भवति प्रणीतौ। धारयन्त आदित्यासो जगुस्था देवा विश्वस्य भुवनस्य गोपाः। दीर्घाधियो रक्षमाणा (६३)

असुर्यमृतावानश्चयमाना ऋणानि। तिस्रो भूर्मीर्धरयुत्री४ रुत द्यूत्रीणि ब्रता विद्यथे अन्तरेषाम्। ऋतेनाऽऽदित्या महिं वो महित्वं तदर्थमन्वरुण मित्र चारु। त्यां नु क्षत्रियाऽ अवे आदित्यान् याचिषामहे। सुमृद्धीकाऽ अभिष्ठये। न दक्षिणा विचिकित्ते न सव्या न प्राचीनमादित्या नोत पश्चा। पाक्याचिद्वसवो धीर्याचि- (६४)

द्युष्मानीतो अभयं ज्योतिरश्याम्। आदित्यानामवसा नूतनेन सक्षीमहि शर्मणा शन्तमेन। अनुगास्त्वे अदितित्वे तुरासं इमं यज्ञं दधतु श्रोषमाणाः। इमं मै वरुण श्रुती हवमुद्या च मृडय। त्वामवस्युराचके। तत्त्वां यामि ब्रह्मणा वन्दमानस्तदाऽशास्ते यजमानो हविर्भिः। अहेऽमानो वरुणेह बोद्धुरुशः४ सु मा नु आयुः प्रमोषीः॥ (६५)

नामाग्निः स ५ शवसो रक्षमाणा धीर्याचिदेकान्नपञ्चशत्र्यां॥६॥

[११]

वायुव्यं प्रजापतिस्ता वरुण देवामुरा एवंसावादित्यो दशरथभिमिन्द्रो वलस्य वारहस्पत्यं वंपद्मारोऽसो सूरीं वरुणमास्त्रिमिन्द्र वो नर एकादशा॥१॥

वायुव्यमाश्रयेयो कृष्णग्रीवीमुसावादित्यो वा अंहोरात्राणि वपद्माः प्रजनयिता हृवे तुराणां पञ्चपष्टिः॥६५॥

वायुव्यं प्रमोषीः॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां द्वितीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः समाप्तः॥ २-१॥

 generated on December 25, 2025

Downloaded from <http://stotrasamhita.github.io> | StotraSamhita | [Credits](#)